

Bemærkninger til foranstående to indlæg

Af Gunnar Skjerbæk¹⁾

I.

Redaktionen for Handelsvidenskabeligt Tidsskrift har anmodet om, at der fra Prisdirektoratets side blev knyttet nogle kommentarer til sekretær Villemoes' artikel om mulighederne for rationalisering af detailhandelens struktur samt til det i tilslutning til artikelen fremkomne indlæg fra formanden for De danske Handelsforeningers Fællesorganisation, hr. Max Lindskov.

Jeg går ud fra, at grunden til, at man har ment det af interesse at høre prisdirektoratets bemærkninger til de rejste problemer, er, at der såvel i sekretær Villemoes' artikel som i indlægget fra hr. Lindskov henvises til direktoratets indberetning af 2. maj 1950 til handelsministeren vedrørende detailavancerne.

I sit indlæg søger hr. Lindskov at affærdige de af direktoratet foretagne undersøgelser til belysning af udviklingen i detailavancerne efter ophævelsen af prisreguleringen på de pågældende områder med en henvisning til, at direktoratets materiale er for lidet omfattende og ikke tilstrækkeligt repræsentativt. I et efterfølgende afsnit (II) skal jeg give en nøjere redegørelse for dette materiales omfang og karakter. Som det der påvises, viser materialet tydeligt, at der er en tilbøjelighed hos detailhandelen til at kalkulere med samme bruttoavanceprocent som tidligere. Det er indlysende, at den således konstaterede tendens hos detailhandelen til at fortsætte med at anvende uforandret bruttoavanceprocent er særlig uheldig i en periode som den nuværende, hvor priserne på mange områder er i stærk stigning af udefra kommende årsager. Jeg ser ikke rettere, end at det mest velegnede middel til afhjælpning af dette forhold er gennemførelse af maksimalpris- eller -avanceordninger. Det følger af sig selv, at det er at foretrække, om ordningerne kan gennemføres med absolutte bruttoavancer, men for stærkt kvalitetsdifferentierede varer vil denne vej i reglen være ufremkommelig, og man må affinde sig med procentvise avancer, hvilket medfører, at prismyndighederne må være agtpågivende med hensyn til at revidere avanceprocenterne, efterhånden som priserne stiger.

¹⁾ Fuldmægtig i Prisdirektoratet, cand. polit.

For direktoratet er der således ingen tvivl om, at der efter ophævelsen af tidligere gældende prisordninger på en række vigtige vareområder er sket stigning i avancebeløbene, og dette kan dårligt tages som udtryk for andet end, at konkurrence på prisen ikke inden for detailhandelen gør sig gældende med nogen videre styrke. I virkeligheden benægtes det heller ikke af detailhandelens repræsentanter, at en sådan stigning i avancerne har fundet sted, idet der til forklaring af avancestigningen fremføres en række forhold, som efter de erhvervsdrivendes opfattelse gør det berettiget, at udviklingen har været som belyst gennem det af direktoratet tilvejebragte materiale. Man kan jo ikke både benægte rigtigheden heraf og samtidig indlade sig på forklaring af, hvorfor avancerne er steget.

I nævnte indberetning til handelsministeren har direktoratet, foruden at redegøre for de fra de erhvervsdrivendes side fremkomne forklaringer på avanceudviklingen, fremhævet en række forhold, som man mener kan være af betydning for, at avancerne stabiliseres på et forholdsvis højt niveau, og som kan forklare, at priskonkurrencen ikke gør sig gældende i synderlig grad. Som allerede nævnt synes der at være en udpræget tilbøjelighed til, at de handlende uanset stedfunden prisstigning fortsætter med samme procentvise bruttoavancer som tidligere gældende. Et andet forhold, der kan medvirke til at holde avancerne oppe, er, at brancheforeningerne i krigsårene utvivlsomt har vundet stærkere indflydelse, således at laugsånden er blevet mere udbredt. Selv uden formelle aftaler om at holde bestemte avancer eller priser kan der opstå en vis ensartethed i detailforretningernes avanceberegning. Navnlig vil dette kunne være tilfældet i de lokale områder, hvor de pågældende brancheudøvere kommer sammen i den stedlige forening og holder hinanden orienteret om, hvorledes de hver for sig foretager avanceberegningen. Som omtalt i næste afsnit har man ved undersøgelserne af avanceberegningen for flæsk adskillige steder i provinsen iagttaget vidtgående overensstemmelse mellem de af forskellige handlende i samme by beregnede priser og avancer, og et tilsvarende forhold konstateredes for *fodtøj* i den periode, hvor avanceberegningen for denne vare var fri.

Også selve den omstændighed, at der gennem en længere periode har været fastsat maksimalpris eller -avance på en vare, kan have bevirket, at de handlende er blevet mindre tilbøjelige til at foretage prisnedsættelser. Under maksimalprisordningerne blev det anset for i høj grad ukollegialt at gå under den fastsatte pris, idet det under disse omstændigheder var klart for alle, at der fandt priskonkurrence

sted. Dette forhold kan have forstærket den utvivlsomt også før krigen hos detailhandlerne eksisterende modvilje mod priskonkurrence.

I samme retning virker udbredelsen af bruttoprissystemer, der udelukker enhver priskonkurrence inden for detailhandelen. Ganske vist gores det fra detailhandelens side gældende, at købmændene ikke ubetinget er tilhængere af, at udsalgspriserne bindes. På den anden side er det vist tvivlsomt, om denne uvilje mod bruttoprissystemer altid er motiveret af hensynet til at skaffe forbrugerne fordelene af den frie konkurrence. I tilfælde, hvor fabrikantens fastsættelse af udsalgspriser vil bevirke, at prisfastsættelsen i henhold til bestemmelserne i prislovens § 11 kommer ind under prismyndighedernes kontrol, vil detailhandlerne kunne se deres fordel i at undgå fastsættelse af bruttopriser. Meget tyder på, at dette hensyn har spillet ind ved detailhandelens stillingtagen til genindførelsen af faste udsalgspriser for havregryn i pakker. For denne vare var før krigen udsalgspriserne fastsat af de store grynmøller, og detailhandlerne var ved revers forpligtet til at overholde priserne. Under krigen og i de første år derefter, hvor der var gennemført maksimalprisordning for havregryn, havde spørgsmålet om møllernes binding af priserne til forbruger ingen aktualitet. Dette fik det først, da maksimalpriserne den 1. december 1948 faldt bort. Fra møllernes side blev spørgsmålet rejst overfor købmandsorganisationerne; resultatet blev imidlertid, at detailhandelen ikke ønskede reverssystemet genindført eller overhovedet en ordning med faste udsalgspriser, utvivlsomt ud fra den betragtning, at detailavancen for havregryn i pakker i så fald ville blive genstand for kontrol fra prismyndighedernes side, da der her i landet kun findes tre betydende producenter af pakkegryn, således at møllernes fastsættelse af bruttopriser ville have været omfattet af anmeldelsespligten i henhold til prislovens § 11. Da yderligere havregryn er optaget på listen over varer, for hvilke der ved påtænkte prisforhøjelser forud skal indhentes godkendelse hos prisdirektoratet, ville direktoratet, såfremt bruttoprisfastsættelsen var blevet gennemført, på forhånd have skullet tage stilling til spørgsmålet om detailavancens rimelige størrelse. Nu skete dette ikke — og resultatet blev, som nærmere påvist i afsnit II, at detailavancen for havregryn i pakker steg væsentligt.

I indberetningen til handelsministeren har direktoratet givet udtryk for — som også fremhævet i sekretær Villemoes' artikel — at den enkelte detailhandler ikke i synderlig grad er indstillet på priskonkurrence. Når dette ikke er tilfældet, hænger det nok sammen med, at detailhandlerne ikke tror på — muligvis med rette — at det med-

fører nogen mærkbar afsætningsforøgelse at sætte prisen ned. Som forklaring på, at prisnedsættelse ikke altid resulterer i nogen væsentlig afsætningsforøgelse, kan henvises til, at forbrugerne i mange tilfælde er bundet til den nærmeste forretning, idet de ikke har tid til at bevæge sig langt omkring for at finde ud af, hvor varerne kan fås billigst. For en række varer gælder det også, at det er vanskeligt at transportere dem over længere afstande. Endvidere kan det spille ind, at prissammenligningen mellem de forskellige forretninger i mange tilfælde vanskeliggøres for forbrugerne, dels fordi prisskiltning ikke er gennemført i det ønskelige omfang, dels fordi det kan være vanskeligt at bedømme varekvaliteten. Det bliver derfor af betydning at handle i en forretning, hvor man har tillid til, at varekvaliteten er i orden, og dette forhold formindsker mulighederne for priskonkurrence. Utvivlsomt er der også hos forbrugerne en indgroet tilbøjelighed til at slutte fra prisen til varens kvalitet.

Som et yderligere moment, der kan gøre det mindre tillokkende for den enkelte handlende at sætte prisen ned for derved at forøge sin omsætning, skal påpeges, at der på nogle områder, hvor forsynings-situationen stadig er præget af en vis ekstraordinær knaphed, har kunnet konstateres en vis tendens til, at tidligere gældende fordelingsordninger videreføres af brancherne selv som private ordninger, hvorved detailhandelens indkøbsmuligheder bindes. I så fald vil den enkelte detailforretning ikke ved en forøgelse af afsætningen, forårsaget af prisnedsættelse, kunne skaffe sig forøget varetilgang, idet denne er bestemt af, hvad den handlende tidligere har aftaget af de pågældende varer.

Endelig kan nævnes, at der for tiden vanskeligt kan blive tale om priskonkurrence fra nyetablerede forretninger. Som følge af bolig-mangelen har det i de senere år været forbundet med store vanskeligheder at oprette nye detailforretninger, og selv om det lykkes at få etableret en ny forretning, vil denne normalt ikke være i stand til at byde de eksisterende forretninger nogen effektiv priskonkurrence, idet der ikke kan være tvivl om, at nyetablerede forretninger har væsentlig større omkostninger til husleje, ligesom priserne for butiksinventar er steget meget stærkt i forhold til før krigen, således at afskrivninger m. m. bliver væsentlig større end for de ældre forretningers vedkommende.

Når spørgsmålet er om mulighederne for rationalisering af detailhandelens struktur gennem offentlige indgreb, kan der være grund til at fremhæve, at prismyndighederne ingen hjemmel har til indgreb,

der tager sigte på en branches struktur. Dette fremgår bl. a. af prislovens § 13, hvorefter det ved fastsættelse af maksimalpriser og -avancer er omkostningerne i virksomheder, der arbejder med efter forholdene tidssvarende materiel, og som drives på normal teknisk og kommerciel hensigtsmæssig måde, der skal lægges til grund. Prismyndighederne er derved afskåret fra at basere prisfastsættelsen på forholdene i de særlig rationelt drevne virksomheder og ad denne vej eventuelt opnå en rationalisering af den pågældende branches struktur, derved at det gøres umuligt for de for dyrt arbejdende virksomheder at deltage i omsætningen.

Hvad specielt angår fastsættelsen af bruttopriser bemærkes, at den nuværende prislov ikke giver hjemmel til at forbyde denne fremgangsmåde, medmindre det kan godtgøres, at bruttoprissystemet medfører urimelige priser eller forretningsbetingelser. Det er klart, at der her foreligger et forhold, som prismyndighederne i høj grad har opmærksomheden henvendt på, idet virkningen af bruttoprissystemer, som det ofte er påpeget, vil være den, at der udvikler sig en konkurrence mellem de pågældende mærkevareproducenter med hensyn til størrelsen af forhandlerrabatterne, således at disse konkurreres i vejret og ofte som helhed kommer op i et urimeligt højt niveau. Der er derfor fare for, at produktionens eventuelle billiggørelse ikke kommer forbrugerne til gode, men afsætter sig i forøget avance til mellemliddene. Hvor bruttoprisfastsættelserne udøver eller vil kunne udøve en væsentlig indflydelse på prisdannelsen m. m. for den pågældende vare inden for hele landet eller områder af dette, vil der foreligge et i henhold til prislovens § 11 anmeldelsespligtigt forhold, og der bliver på denne måde lejlighed for prismyndighederne til at øve kontrol med hensyn til størrelsen af de forhandlerrabatter, der indeholdes i de fastsatte bruttopriser.

Efter priskontrolrådets opfattelse må det på forhånd have formodningen for sig, at en bruttoprisfastsættelse, selv om den kun er vejledende, har eller vil kunne have en sådan væsentlig indflydelse som omhandlet i § 11, idet man næppe kan tænke sig, at fabrikanten eller importøren ellers ville have besværet og ubehaget ved at skulle fastsætte normer for de efterfølgende omsætningsleds prisberegning. Der må derfor i hvert enkelt tilfælde skulle anføres særlige grunde for, at en bruttoprisfastsættelse falder uden for anmeldelsespligten efter § 11, herunder vel først og fremmest, at bruttoprisen rent faktisk ikke overholdes og end ikke over en sådan indflydelse, at der ved den faktiske prisdannelse i de efterfølgende omsætningsled tages

udgangspunkt i bruttoprisen. Sådanne særlige grunde vil antagelig kun kunne påberåbes i meget få tilfælde, og det er altså priskontrolrådets opfattelse, at bruttopriser og lign. mærkevarebestemmelser næsten uden undtagelse falder ind under monopolbestemmelserne i den gældende prislov, og at rådet således efter loven har både ret og pligt til at beskæftige sig med priserne for mærkevarer.

I øvrigt må det være prismyndighedernes opgave at søge at fremme priskonkurrencen mellem de erhvervsdrivende ved at benytte de i prisloven hjemlede foranstaltninger, der tager sigte herpå, såsom bestemmelser om pligt til prisskiltning og prismærkning af varerne. Det er indlysende, at forudsætningen for, at en priskonkurrence kan komme i gang, er, at forbrugerne har let adgang til at sammenligne de af forskellige forretninger beregnede priser. Selv om de handlende på en del områder uden udtrykkeligt påbud derom fra prismyndighedernes side gennemfører skiltning, er der næppe tvivl om, at der herudover i en række tilfælde ved gennemførelse af bestemmelser om prisskiltning kan ydes et bidrag til at fremme priskonkurrencen. Derudover må det være af betydning at opfordre forbrugerne til i højere grad, end det måske i øjeblikket er tilfældet, at interessere sig for at sammenligne de i forskellige forretninger beregnede priser, og direktoratet har da også i en række tilfælde efter prisordningers ophævelse gennem meddelelser i dagspressen søgt at henlede forbrugernes opmærksomhed på eksisterende forskelle i priserne fra forretning til forretning og på den betydning, forbrugernes egen medvirken kan have for at fremme priskonkurrencen. På den anden side må det erkendes, at gennemførelse af prisskiltningsbestemmelser, så længe problemet om kvalitetsmærkning af varerne ikke er løst, i mange tilfælde vil være af begrænset værdi, idet prissammenligningen mellem forskellige forretninger kun har betydning, når man samtidig er klar over kvaliteten af varerne. Der foreligger her en betydningsfuld opgave for den af handelsministeren nedsatte kvalitetsmærkningskommission. Det siger sig selv, at kvalitetsmærkning navnlig vil have betydning, hvor det drejer sig om kvalitetsdifferentierede varer, såsom beklædning, fodtøj, isenkram m. v., medens derimod de egentlige dagligvarer efter deres karakter hyppigere er standardiserede, således at prissammenligning uden videre kan foretages.

Med hensyn endelig til det i hr. Lindskovs indlæg rejste spørgsmål, om forbrugerne kan være tjent med enhedsprisforretninger, er vel hertil kun at sige, at man må overlade det til forbrugerne selv at

afgøre, om de foretrækker at købe i denne slags forretninger eller ikke. Dette skulle synes så meget mere naturligt, som hr. Lindskov gentagne gange understreger, at det afgørende i sagen må være hensynet til forbrugernes ønsker.

II.

Jeg skal derefter gå over til nærmere at redegøre for de af Prisdirektoratet foretagne undersøgelser til belysning af udviklingen i detailavancerne efter ophævelsen af prisreguleringen på de pågældende områder. Som nævnt afviser hr. Lindskov materialet med den begrundelse, at det ikke er tilstrækkeligt omfattende og repræsentativt. Bl. a. mener hr. Lindskov, at det til bedømmelse af detailhandelens avanceberegning for *hvedemel* er ganske utilstrækkeligt som af direktoratet gjort at bygge på oplysninger fra 98 forretninger i København og 38 i forskellige provinsbyer. Undersøgelsen, der gav til resultat, at detailavancen udgjorde 18 øre pr. kg, svarende til ca. 26 % af detailhandlerens indkøbspris, skulle derfor være uden værdi til belysning af avanceforholdene for hvedemel. Det er imidlertid så heldigt, at det ved hjælp af den officielle detailprisstatistik er muligt at kaste lys over spørgsmålet. Formodentlig vil hr. Lindskov ikke forkaste også dette statistiske materiale som ufyldstgørende. For april 1950 — den omtalte undersøgelse er foretaget omkring midten af nævnte måned — var den gennemsnitlige detailpris for hvedemel for hele landet 87 øre pr. kg. Med den på daværende tidspunkt gældende pris for hvedemel ved salg til detaillist på 69½ øre pr. kg kommer man til et avancebeløb, der nøje svarer til det ved direktoratets forholdsvis begrænsede undersøgelse fundne resultat. Materialet har åbenbart været ganske godt repræsentativt.

Sammenholder man endvidere den for oktober 1950 konstaterede detailpris for hvedemel på 95 øre pr. kg med den på samme tidspunkt gældende pris ved salg til detaillist, ca. 75 øre pr. kg, finder man, at detailavancen har udgjort ca. 20 øre pr. kg, svarende til 26—27 % af indkøbsprisen. Under den tidligere gældende maksimalprisordning for hvedemel, som blev ophævet den 1. december 1948 — under hensyn til at der syntes at være en tendens til, at maksimalprisen blev undersolgt — var udsalgsprisen til forbruger 70 øre pr. kg. Da købmandens indkøbspris dengang udgjorde ca. 56½ øre pr. kg (nemlig maksimalprisen ved salg fra mølle til detaillist 54,75 øre plus et gennemsnitligt fragttillæg på ca. 1,75 øre), var der levnet detailhandelen en avance på ca. 13½ øre pr. kg, svarende til 24 % af indkøbsprisen.

Det på grundlag af den officielle detailprisstatistik fundne resultat

med hensyn til detailavancen på hvedemel bekræfter således det i indberetningen til handelsministeren anførte om, at der synes at være en udtalt tilbøjelighed hos detailhandelen til uanset stedfunden prisstigning at fortsætte med at beregne samme procentvise avance som tidligere. På baggrund af det for oktober 1950 konstaterede vedrørende detailhandelens avanceberegning for hvedemel fandt priskontrolrådet, at der var tilstrækkelig motivering for at fastsætte en maksimal-detailavance for den omhandlede vare, idet konkurrencen ikke syntes at have været virksom nok til at forhindre en urimelig stigning i avancen. Dette skete ved prisdirektoratets bekendtgørelse af 22. december 1950, hvorefter avancen udgør 16 øre pr. kg, idet der er taget hensyn til de omkostningsstigninger (til poser m. m.), som købmændene har været ude for i perioden siden den tidligere maksimalprisordnings ophævelse.

I indberetningen til handelsministeren er endvidere nævnt, at man ved en i jan.—febr. 1949 efter ophævelsen (pr. 1. dec. 1948) af maksimalpriserne på *havregryn i pakker* foretagen undersøgelse havde konstateret en stigning i detailavancen på 2 øre pr. kg. Også for denne vare bekræfter en undersøgelse på grundlag af den officielle detailprisstatistik den i indberetningen påpegede tendens til, at detailavancerne efter prisreguleringernes bortfald stiger. Således var efter detailprisstatistikken gennemsnitsprisen for hele landet ved salg til forbruger i oktober 1950 136 øre pr. 1/1 kg pakke. Da prisen fra mølle til grossist på samme tidspunkt udgjorde 105½ øre, påløb der en samlet grossist- og detailavance på 30½ øre pr. pakke, eller 6 øre mere end under maksimalprisordningen, hvor den samlede avance til handelsleddene udgjorde 24½ øre pr. pakke (på en pris fra mølle på 69½ øre). Af stigningen på de 6 øre falder 2 øre på grossistavancen, således at detailhandelen har forøget sin avance med 4 øre pr. kg. Bl. a. under hensyn til den således stedfundne udvikling i detailavancen — der viste, at konkurrencen ikke havde været tilstrækkelig til at hindre en stigning i detailavancen udover, hvad der kunne anses for at være motiveret ved omkostningsforøgelser hos købmændene — fandt priskontrolrådet det påkrævet at genindføre maksimalpriser for havregryn i pakker for samtlige omsætningsled. Dette skete ved prisdirektoratets bekendtgørelse af 22. december 1950. Detailavancen blev herved fastlagt til 18 øre pr. 1/1 kg pakke eller 1 øre mere end under den tidligere maksimalprisordning, ligesom grossistavancen blev forhøjet med 1 øre.

Med hensyn til det til belysning af avanceudviklingen for *frugt og*

grøntsager efter prisordningernes bortfald tilvejebragte materiale kan oplyses, at der i alt er foretaget 5 undersøgelser i tiden fra september 1948 til marts 1950, og at hver af disse undersøgelser har omfattet fra 140—318 forretninger. Det må fastholdes, at materialet er tilstrækkeligt repræsentativt til at give et indtryk af avanceberegningen i detailhandelen, og det skal i denne forbindelse understreges, at samtlige undersøgelser har vist, at avancerne i kroner og ører lå — tildels væsentlig — højere end de beløb, der var gældende under prisordningerne. Når hr. Lindskov kritiserer den måde, hvorpå oplysningerne vedrørende avanceberegningen for frugt og grøntsager er tilvejebragt, forekommer det mig iøvrigt, at man snarere kunne have bebrejdet direktoratet, såfremt man i stedet for, som det faktisk er tilfældet, at indhente oplysninger om priser og avancer for en række forskellige sorter og sorteringer, alene havde interesseret sig for avanceberegningen for en enkelt sort eller sortering uden at bekymre sig om, hvorvidt forholdene stillede sig på samme måde for andre sorter og sorteringer.

Hvad dernæst angår det til belysning af *slagternes avanceberegning* tilvejebragte materiale, mener hr. Lindskov at kunne fastslå, at oplysningerne kun vedrører ca. 200 forretninger eller mindre end 6 % af det samlede antal slagterforretninger i Danmark, 3.500, og da det tilmed — efter hr. Lindskovs påstand — ikke er et repræsentativt udsnit af slagterforretningerne, kan materialet overhovedet ikke anvendes som grundlag for bedømmelsen af avanceberegningen. Rent bortset fra, at der fra hr. Lindskovs side intet som helst anføres til begrundelse af, hvorfor de undersøgte forretninger ikke skulle være repræsentativt udvalgt, må det fremhæves, som hr. Lindskov i øvrigt også nævner det i sit indlæg, at der i perioden efter ophævelsen af maksimalprisordningen for kød og flæsk i alt er foretaget 9 undersøgelser med i alt 1605 besøg. Derimod er det fejlagtigt, når hr. Lindskov går ud fra, at det hver gang drejer sig om de samme ca. 200 forretninger, idet materialet er tilvejebragt på den måde, at man ved hver undersøgelse har besøgt et antal nye forretninger. Da det ved hver af disse undersøgelser har vist sig, at avancen i kroner og ører var forøget i forhold til, hvad der gjaldt under prisreguleringen, er det til belysning af slagterforretningernes forhold foreliggende materiale væsentligt mere omfattende, end hr. Lindskov mener er tilfældet. I øvrigt har man selvsagt ved udvælgelsen af de undersøgte forretninger tilstræbt et så repræsentativt udsnit som muligt både geografisk og i henseende til forretningernes karakter.

De foretagne undersøgelser af slagternes avanceberegning bekræfter det forhold, som direktoratet i indberetningen til handelsministeren har ment at kunne fastslå som et gennemgående træk ved detailhandelens avanceberegning efter prisreguleringens ophør, nemlig at de handlende uanset stigning i priserne fortsætter med samme procentvise bruttoavance, som var gældende under prisordningerne. Således viste de for april 1950 vedrørende *flæsk* indsamlede prisoplysninger, at slagternes bruttoavance på hele svinet, når udskæringen forudsattes at finde sted i overensstemmelse med de under maksimalprisordningen gældende regler, i gennemsnit androg ca. 21 % af indkøbsprisen i provinsen og ca. 23,6 % af indkøbsprisen i København, medens bruttoavancen under maksimalprisordningen udgjorde 22,7 %.

I denne forbindelse kan det formentlig være af interesse at oplyse, at direktoratet i slutningen af november og begyndelsen af december 1950 har foretaget en ny undersøgelse vedrørende avancen på flæsk. Undersøgelsen er denne gang gennemført på den måde, at man har udsendt spørgeskemaer til i alt 589 forskellige forretninger, heraf 214 i København og 384 i provinsen. For at sikre, at materialet blev tilstrækkeligt repræsentativt, har man medtaget alle de byer og lokaliteter, der optræder i den officielle detailprisstatistik, for så vidt direktoratet har haft kendskab til navn og adresse på slagterforretninger de pågældende steder. Desuden har man lagt vægt på at få København og provinsen repræsenteret i det rigtige forhold. For at være sikker på at få oplysninger frem fra forretninger, hvor indehaverens branche-kyndighed ikke kan drages i tvivl, har man endvidere sørget for, at spørgeskemaet er blevet tilstillet formændene for de lokale slagtermesterforeninger. For ikke at stille branchen ugunstigt, har man ladet særligt prisbillige byer være overrepræsenteret i materialet, på den måde at der er indhentet oplysninger fra flere forretninger, end det ellers er tilfældet for byer af tilsvarende størrelse. Ved bearbejdelsen af materialet er enhver usikkerhed kommet branchen til gode, og der er overhovedet taget hensyn til alle de indvendinger, der tid efter anden fra branchens side har været fremsat mod de af direktoratet anstillede undersøgelser vedrørende avanceberegningen. Ved bearbejdelsen af de indkomne spørgeskemaer har man kun medtaget de tilfælde, hvor der har været oplysninger om udsalgspriserne for samtlige udskårne stykker flæsk samt oplysning om indkøbsprisen; man har således udelukket de tilfælde, hvor slagterne har indkøbt udskårne stykker. Der er da heller ikke på noget punkt rejst kritik fra branchens side mod det på den omtalte måde indsamlede materiale.

I alt har 379 besvarelser kunnet anvendes, nemlig 119 vedrørende København (heraf 70 fra slagterforretninger og 49 fra viktualieforretninger) og 260 vedrørende provinsen (154 slagterforretninger og 106 slagteriudsalg). Resultatet af undersøgelsen viser nøje overensstemmelse med de tidligere undersøgelser, idet slagternes avance udgjorde fra 63—65,50 kr. for hele svinet svarende til 22,5—23,5 % af indkøbsprisen, medens som før nævnt detailavancen under den tidligere maksimalprisordning svarede til ca. 22,7 % af indkøbsprisen. Med andre ord har slagterne også efter de senest foreliggende oplysninger beregnet omtrent samme procentvise bruttoavance som tidligere, uanset at dette på grund af de i forhold til, hvad der gjaldt under maksimalprisordningen, væsentlig forhøjede priser har medført en betydelig stigning i detailavancens absolutte beløb, nemlig fra ca. 42,50 kr. under maksimalprisordningen til de nævnte 63—65,50 kr. nu.

Den samme udvikling har fundet sted for *oksekødets* vedkommende, idet detailavancen på $\frac{1}{2}$ okse efter de foretagne undersøgelser synes at udgøre procentvis nogenlunde det samme som gjaldt under den tidligere maksimalprisordning, 19—20 % af indkøbsprisen, hvilket betyder, at slagternes avance i kroner og ører som følge af den stedfundne betydelige prisstigning for kødet er væsentlig forøget, nemlig fra ca. 50 kr. til 85—90 kr.

Af hr. Lindskov tages det som et bevis på, at konkurrencen er virksom, at der er variation fra sted til sted i de beregnede priser og avancer. For kød og flæsk er forholdet imidlertid det, at der ganske vist er variation i priserne fra lokalitet til lokalitet sammenhængende med forskellen i spisevaner de forskellige steder, hvilket bevirker, at efterspørgselen efter de enkelte udskårne stykker kød og flæsk varierer fra sted til sted. Derimod er der vidtgående overensstemmelse mellem de af de forskellige slagterforretninger inden for et bestemt område beregnede priser. På samme måde kan der for Københavns vedkommende være variation i priserne fra kvarter til kvarter, men inden for kvarteret er priserne for de forskellige stykker kød og flæsk gennemgående de samme fra forretning til forretning.

Der er da heller ikke for direktoratet nogen tvivl om, at der inden for de lokale slagtermesterforeninger finder drøftelse sted af de priser, der efter branchens opfattelse bør beregnes. Der behøver ikke at foreligge egentlige aftaler mellem slagtermestrene om de udsalgspriser, der skal gælde; det tilsigtede resultat kan opnås ved, at der på møder i den lokale forening gives medlemmerne anvisning på de

priser, der bør beregnes, idet medlemmerne orienteres om de gældende engrosnoteringer, og det samtidig oplyses, hvilke udsalgspriser der svarer hertil.

Man har endvidere set eksempler på, at der afholdes kursus i kalkulation og således, at de benyttede kalkulationseksempler netop indeholder de priser, man ønsker skal beregnes.

Overensstemmelsen i udsalgspriser kan også fremkomme på den måde, at der af et slagteri udsendes prislister inden for et større område, hver gang der sker forskydninger i markedsforholdene. Dette synes således at være tilfældet for Sønderjyllands vedkommende. Til belysning af slagternes tilbøjelighed — eller rettere mangel på tilbøjelighed — til at konkurrere på prisen kan nævnes, at formanden for en lokal slagtermesterforening i Jylland har henstillet til medlemmerne at skille så lidt som muligt med priser ved simpelt hen at undlade at udstille varer. Det er klart, at priskonkurrencen på denne måde ikke får store chancer for at gøre sig gældende, idet en af forudsætningerne herfor jo må være, at forbrugerne har mulighed for at sammenligne de af forskellige forretninger beregnede priser. At slagterne ikke nærer nogen overdreven kærlighed til priskonkurrence, bevidnes også af en udtalelse af formanden for landsforeningen om, at »man heldigvis havde undgået den ødelæggende priskrig mellem slagterne«.

For at runde billedet af skal nævnes, at direktoratets indberetning til handelsministeren foruden de allerede omtalte dagligvarer omfattede redegørelser for avanceudviklingen inden for *tekstildetailhandelen* og *skotøjshandelen*. Mod det til belysning af forholdene i de nævnte brancher fremskaffede materiale har hr. Lindskov ikke i sit indlæg rettet kritiske bemærkninger, men det er måske for optimistisk at tage dette som udtryk for, at han anser materialet for fyldestgørende. Forholdene i de pågældende brancher synes i øvrigt snarere grellere end for de i det foregående behandlede varer, idet der til trods for stedfunden prisstigning er konstateret endog procentvis højere avancer end under de tidligere prisordninger for vedkommende varer. For fodtøj, hvor detailhandelens avanceberegning har været undersøgt grundigt to gange efter ophævelsen i august 1949 af maksimalavanceordningen, nemlig i efteråret 1949 og foråret 1950, konstateredes en stigning i det gennemsnitlige bruttoavance tillæg på 5—6 points i forhold til maksimalavancerne, fra ca. 21,5 % til ca. 27 % af skotøjshandlernes indkøbspris, og avanceforhøjelsen gjaldt ikke blot det mode- og luksusbetonede fodtøj, hvor en sådan udvikling kunne være

forståelig under hensyn til den med retablering af mere normale forsyningsforhold på ny aktuelle risiko for tab på visse varer, men også det almindelige brugsfodtøj. Forholdet var efter priskontrolrådets opfattelse så klart, at rådet i efteråret 1950 fandt at måtte tage under overvejelse at genindføre maksimalavancer for skotøjsdetailhandelen. Dette skete ved prisdirektoratets bekendtgørelse af 25. november 1950. For tekstilvarernes vedkommende er det foreløbige resultat, at maksimalavanceordningen for herrekonfektion på ny er udvidet til at omfatte løse henklæder og frakker.

III.

Jeg vil gerne afslutte disse bemærkninger med at anføre, at jeg i det store og hele er enig i de i sekretær Villemoes' artikel fremførte synspunkter. Mine bemærkninger har derfor mere fået karakteren af en imødegåelse af den kritik, der i hr. Lindskovs indlæg rettes mod det af prisdirektoratet fremskaffede materiale til belysning af detailhandelens avanceberegning for forskellige vigtige varer efter ophævelsen af prisreguleringen på de pågældende områder, suppleret med en række oplysninger om senere foretagne undersøgelser vedrørende samme forhold. Endvidere håber jeg at have givet et indtryk af, hvorledes de problemer, der rejser sig i forbindelse med den øjensynligt manglende priskonkurrence, tager sig ud fra den praktiske priskontrols synspunkt, og hvad der kan gøres for at modvirke følgerne heraf. Derimod er jeg kun i mindre grad gået ind på spørgsmålet om rationalisering af detailhandelens struktur, bl. a. ud fra den betragtning, at strukturrationalisering ligger udenfor de opgaver, som prismyndighederne i henhold til den gældende prislovgivning kan binde an med.